گەشت و گوزار .... وەك كەرتێكي سه رەكي لە ئابووري هەرێمي كوردستان.........!!

د - سيروان زەنگەنە
may / 2005

گەشتو گوازار يا – سياحەت – ئێمرۆكە بريتيە لەكەرتێكي كارتێكەرو پۆزەتيڤي ئابووري گەلێك وولآت لە جيهاندا . بە تايبەتيش ئەو وولآتانەي كە گەشت و گوزار لايان كەرتێكي سەرەكيە لە ئابووري ميللي ئەواندا ، بەهۆي بووني ديمەني جوان و سروشتێكي دڵگير وەك زنجيرە چياوو دەشت ودۆڵ ودارو درەخت و بێستان كە هەمەجۆر ميوەي تيايە، ئەم جالاكيە گەشت وگوزاريە ساڵانە داهاتێكي چاك و بە بەها ئەخاتە سەر بوجەي ميللي ئەو وولآتانە .

هەرێمي كوردستان ئەوەندەي شوێني جوان و دڵگيرورێكوپێكي تيايە كە زۆر دەست ئەدا بۆ سەيرانگا و شوێني حەوانەوەي گەشتيارو سەيرانكەر كە بەهيچ جۆرێك كەمتر نيە لەو شوێنانەي كە لە زۆربەي وولآتاني ئەوروپاو ڕۆژهەڵاتي ناوەراست كە گەشتو گوزار لايان كەرتێكي سەرەكي و بەبايەخە لە ئابووريانا . ئەگەر تەماشاكەينە ئەوزنجيرە چيا يانەي لەسەرا نسەري كوردستانا هەيە و ئەو دۆڵ و هەردە و دەشتە جوانانە وهاوينە هەوارە دڵگيرەكاني ، ئەتوانم زۆر بەڕاشكاويەوە بڵێم كە گەلێك جوان ترە لەو هاوينە هەوارانەي كە ساڵانە دەيان هەزار كەس لە ئەوروپاو ئەمريكاو وولآتەكاني تر ڕووي ت□ ئەكەن . با نمونەي چەند وولآتێك وەرگرين وەك توركيا و يونان و مەسرو ئيسپانياو پۆرتوگاڵ و لوبنان و دەيان شوێني تركە هاوينان پڕە لە سەيرانكەر و گەشتيار، ره نگە *لايەنێك ب□ لەلايەنە كاني سەرچاوەي سەرەكي ئابووري زۆربەي ئەو وولآتانە* . بڕوانە ناوچە جوان ودڵگيرە كاني هەرێمي كوردستان كە شاعيرە بەرزەكاني كورد چەندين هەڵبەستيان بەسەر ئەو سروشتە جوان و دڵگيرە دا وتووە وەك شاعيراني بەرزو مەزن پيرەمێرد وگۆران وحاجي قادري كۆيي و زێوەر و ناڵي و بێساراني و دەيان شاعيري بەرزي تري گەلەمان .

شاعيري بەرزومەزني كورد پێرەمێرد ئەڵ□ - بێرە كوردستان ئەزيزم گەر تۆ سەيرانت ئەوێ – لە ناخي دڵيەوە شعري هەڵداوە بەسەر جواني ومەزني كوردستانا وباسي چياو دەشت و ئاوو خاك و دارو بەرد وگژووگياي بە سوودي كردوە . با دوو گەشتەكەي ماموستا گۆران شاعيري مەزني ميللەتي كوردمان لەبير نەج□ كە وەسفي جواني هەورامان و قەرەداغ ئەكات ، بڕوانە ناوجە جوانەكان و هاوينەهەوارە دڵگيرە كاني كوردستان وەك سەرسەنگ و سوارە تووكە وئێنشكي وبەرواي باڵا و سەڵاحەددين و سەري ڕەش و شەقلاوە وبەستۆرەو بيخاڵ وگەلي عەلي بەگ و تاڤكە جوان ودڵگيرو سەرسوڕهێنەرە كەي و سەرچنارو دوكان و ئەحمەد ئاواو زەڵم و شوێنەكاني تري كوردستان وەك هەورامان و قەرەداغ ودەشتي هەولێرو شارە زوورو دەيان شوێني تر بڕوانە زنجيرە چياكاني هەورامان و قەرەداغ و حەسا ڕۆست و گارا و قەنديل كە زۆربەي زۆري چواروەرزي ساڵ بەفر داي پۆشيوە گشتيشي باسي داستاني مێژووي تێكۆشاني ئەم گەلە قارەمانە ئەكات . خۆ ئەگەر باسي گوڵوگوڵزارەكاني كوردستان بكەين وەك نێرگزە جاڕوشەونم و شەهلا وگوليلك وگوڵاڵەسورە وسپي و زەردو لالەو وەنەوشە كە مامۆستا گۆران دەڵ□ :-

- دڵي من پەرۆشە بۆ تاڵ□ وە نەوشە كەلەژێر سێبەري تووتڕكاخامۆشە-

لەگەڵ سەدان جۆرگژووگياي بەسوودي سەرچياكان وقەدپاڵەكاني كە بەكاردێت بۆ خواردن وچارە سەر كردني دەيان نەخۆشي وزۆبەي زۆريشي ووشك ئەكرێتەوەو وەك چا ئەخورێتەوە جگە لەسەدان شێوەي تر لەسەوزەوگوڵ وگياي بەنرخ كە رەنگە پێويستي بە باسێكي دوروو درێژ بكات لە ئايندەدا . جگە لە دە يان كانياووكارێزو جۆكەلەو ڕوباركە بە ئاوي سازگار بەناوبانگە . بەداخەوە ئەتوانم بڵێم كە تاكو ئێستا ئەم هاوينە هەوارانە بەپێي پێويست بەكار نەهێنراوە و سودي لێوەرنەگيراوە وەك وولآتاني تر كە بايەخێكي زۆريان داوە بەم لايەنە . لەو باوەڕەدام ئەگەر ئێمەش سوود لەو ناوچانە وەرگرين وەبايە خێكي واي پ□ بدەين وەك سەيرانگاو گەشت وگوزار، ئەتوانرێ *ببێتە كەرتێكي سەرەكي وچالاك لە ئايندەي ئابووري هەرێم دا* . ئەگەرچي لە ساڵي 1970 دواي بەياننامە مێژوويەكەي11 ئادار تا ساڵي 1974 ئەم هەوارگاو سەيرانگايانە تاڕاددەيەك شوێني سەيرانگاي هەمووخەلكي ئێراق بوو. پۆل پۆل و بەكۆمەڵ ئەو خەڵكە لەناوەڕاست و باشووري ئێراق دەهاتن بۆ كەشت و سەيران لە هەرێم . زۆر جار ميوانخانەكان و شوێنەكاني تر پڕ ئەبوون و جێگا نەئەما ئەوسا خەلكي شارەكاني سولەيماني و هەولێرو دهۆك وزاخۆوئاكرێ ئەچوون ئەو گەشتيارو سەيرانكەرانەي ب□ شوێن بوون ميوانداريان ئەكردن و زۆر بەڕێزەوە بەخێر هاتن و پێشوازيان ل□ ئەكرا . ئەوەش دڵپاكي و دڵسۆزي ميللەتي كوردي دەر ئەخست بەرامبەر هەموو ميللەتي ئێراق .

ئەو وولاَتانەي گەشت و گوزار تيايدا باوە هەموو سالَێك لە ململانێيەك وپێش بڕكێيەكي بەردەوامدايە بۆ ڕاكيشاني زۆرينە يەكي زۆر لە گەشتيارو سەيرانكەر بەرەو وولاَتەكانيان . سالاَنە و پێش هاتني وەرزي گەشت كردن هەموو ئەو دەزگايانەي هەلَّدەستن بەكاري گەشتوگوزار وسەيران دەست ئەكەن بە بلاَو كردنەوەي هەمەجۆر ڕێكلام وپروپاگوندە لەڕۆژنا مەو گۆڤارو تەلە ڤيزيۆن ورادیۆكاني ناوخۆو دەرەوە ولە ئەنتەرنێتيشدا بۆخستنە ڕووي لا يەنە پۆزە تيڤەكاني گەشتەكە و خزمەت گوزاريەكاني ، بەردەوام يش هەولَ ئەدەن بۆ پەرە پێ دان بە چالاكي خزمەتگوزاري لەم بەشەدا . جا بۆيە ئەم وولاَتانەش هەولَ ئەدەن بەم شێوە يەي خوارەوە كار بكەن :-

ئا – بايەخدان بە نوێ كردنەوەي بەردوامي هاوينە هەوارەكان وسەيرانگاوشوێنە مێژوويي و ئاسەوار يەكان سالاَنە بۆ ڕازي كردني سەيرانكەرو گەشتياركە ئەو شوێنانە بە پەسەندتر دانێ.

ب - گراني وهەرزاني بەهايي خودي گەشتەكە . لێرەشدا هەندێك لەو دەزگايانەي بەكاري گەشت وگوزار هەلَّدەستن هەولَ ئەدەن كە گەشتەكە بە چەند جۆرێك بێ وەك پارەي گەشتە كە بريتي بێ لە نرخي گەشتەكە و نوستني ئوتێل و ژەمێك خواردن و خواردنەوە . يان پارەي گەشتەكە تەنها نرخي گەشتەكەيە بێ ئەوەي نووستن وخواردن وخواردنەوەي لەگەلَّدا بێ . جا ئەو كاتە گەشتيار يا سەيرانكەر خۆي بەرا وردي هەردوو نرخەكە ئەكات و بريار لە سەر يەكێك لەو دوو پێشنيارە ئەدا . ئەمەش شێوەيەكە لە سياسەتي ڕێكلام وپروپاگەندەي ئابووري بازار .

ج - لێرەشدا ئەوان زۆر بايەخ ئەدەن بەو خزمەتگوزاريانەي كە پێشكەش ئەكرێت بە سەيران كەرو گەشتيار لەڕووي پشوودان و *پاكوخاوێني* شوێنەكە، ئەويش لايەنێكي زۆر گرنگە كە گەشتيارو سەيران كەر بايەخي پێ ئەدەن . بايەخ دان بە چلونايەتي وچەندايەتي جۆري خزمەت گوزاريەكان ، زۆر گرنگە بۆ ئەو دەزگايانە.

ئەوەمان لەبير نەچێ كە پرۆسێسي گەشتوگوزاري هۆكارێكي گرنگە بۆ بزواندن و بووژاند نەوەي بازار لە رووي كڕين وفرۆشتن ولايەنەكاني تري ئەم بازارە . ڕۆژانە گەشتيارو سەيرانگەر لەو بازارانەدا ئەبينرێن بۆ كڕيني پێداويستەكانيان لە جلوبەرگو خواردن و خواردنەوە ، بۆ كڕيني شت وەكي ئەنتيكەو فۆلَكلۆري لەو بازارانەدا

جا بۆيە ئەبێ بايەخێكي زۆر گرنگ بدرێ بە كەرتي گەشت وگوزاري لەپالَ كەرتە ئابوور يە كاني تر وەك كشتوكالَ و پيشەسازي و بازراگاني بۆ پەرە پێدان وبە ميكانيزم كردن و زياد بووني سەرچاوە هەمە جۆرەكاني بووجەي هەرێمي كوردستان .

لەبەر ئەوە ئەركەكاني حكومەتي هەرێم ئێمرۆ لە رووي پەرەپێدان بە كەرتي گەشتوگوزارو سەيران گەليك گرنگە ، جا بۆيە پێويستە لەم لايەنەوە هەندێ كار ئەنجام بدرێ لەوانەش :-

يەكەم - جاكسازي كردني سەيرانگاو هاوينەهەوارو ئەوناوچانەي كە بۆ گەشتو گوزاري دەست ئەدەن بەشێوەيەكي رێكوپێك كە ژمارەيەكي زۆر لە گەشتيار و سەيرانكەر بتوانێ بەرەو ئەوێ ڕاگێشێت ئەبێ بايەخيكي گرنگيش بدرێ بە لايەني *پاكو خاوێني* .

دووهەم - دروست كردني ئوتێل و خانووبەرەي گونجاو بۆ ئەم مەبەستە ، هەروەها بەشي ئەوخيزانانە بكات بەتێروپڕي . تابتوانن چەند شەوێك لەوێ بەخۆشي بەسەر بەرن بێ گيرو گرفت ، گرنگيش ئەوەيە هەموو پێداويستەكاني ناومالَي تيا بێت كە بتوانن هەركاتێك بيانە وێ بەكاري بهێنن بۆ پێداويستي ڕۆژانەيان.

سێهەم - بووني تۆڕێكي هاتوچۆ و ڕێگاوباني ڕێكوپێك تا گەشتيارو سەيرانكەرە كان بتوانن بگەنە ئەوێ لەوێش گواستنەوەيان بۆ ئاسان كرێ بۆ هەر شوێنێك ئارەزوو ئەكەن .

چوارەم – بەهۆي بووي ئاوێكي زۆرو چەند تاڤگەيەك ئەتوانري چەند مەلەوانگايەك دروست كرێ بۆ ئەوەي گەشتيار كاتێكي خۆش لەوێ بەسەر بەرێ .

پێنجەم - بۆ ئەوەي سەيرانكەرو گەشتيارەكان زۆر بە دلَنياوە رووبكەنە ئەوێ ، پێويستە بەر دەوام بايە خێكي گرنگ بدرێ بەلايەني ئاسايش وهێمني ئەو شوێنانە .

شەشەم - بۆ ئەوەي ئەم پرۆژەيە سەركەوتووبێ ، لێرەدا بووني كۆمەلَێك كادێرو تايبەتمەند بەم لايەنە زۆر گرنگە تا بتوانن زۆر بەرێكوپێكي ئەم كارانە بەڕێوەبەرن . هەروەها پێويستە چەند كۆرسێكي مەشق كردن بكرێتەوە بۆ ئامادە كردني چەندين كادێرو كارمە ندي تايبەت بە كەرتي گەشتوگوزار و سەيران .

بۆ زياتر بايەخدان بەم كەرتە ، حكومەتي هەرێم ئەتوانێ بەگفتووگۆ لەگەلَ دەزگا نێو دەولَەتيەكان چەندين پرۆژە بۆ ئەم مەبەستە بهێنێتە كايەو هەروەها ئەتواني هاني سەرما يەي بێگانە بدا بۆ خستنەكاري سەرمايەكانيان بۆ دروستكردن و دامەزراندني هەمە جۆر پرۆژەي گەشت وگوزارو سەيرانگاو پەرەپێداني هاوينە هەوارەكان كە دەيان وسەدان كەس ئەتوانێ لەوێ كاربكا . گرنگ ئەوەيە

ئەبي بەجۆرێك بێ كە بتوانێ سەرنجي گەلێك خەڵك ڕاكێشێ بۆ پەسەندكردني ئەوشوێنانە وەك سەيرانگا بۆ وەرزەكاني پشوودان .

لێرەدا زۆربە پێويست و گرنگي ئەبينم كە باسێكي راوو ڕاوكردني ئاژەڵ و پەلەوەري كێوي بكەين لەدەشت و سەرچياو قەدپاڵەكاني، هەروەها لە و رووبارانەي كە هەمەجۆر ماسي تێدا ئەژي . بۆ ئەم كارەش ئەركەكاني حكومەتي هەرێم ئەمانەن :-

1 - ئەبێ ڕاوكردني ئاژەڵ و پەلەوەرە كێويەكان وەك كەروێشك و ئاسك و بزن و بەرانە كێوي و وكەوو پۆڕو كوڕكوڕەو زۆرپەلەوەرو ئاژەڵي كێوي تر. و ماسي روبارەكان ڕێك بخرێ، هەروە ها پێويستي بە داڕشتني چەند ياسەيەكي تابەتي هەيە بۆ ئەوەي ڕاوكردن بەشێوەيەكي وا بێ كە ئەو ئاژەڵ وپەلەوەرانە لەفەوتان و نەمان ڕزگاركرێن .

2 – ئەوانەي ملكەچ و گوێ وڕايەڵ نابن بۆ ئەو ڕێنماييانەي كە دەزگا لێپرسراوەكان دەري ئەكەن بۆ ئەم مەبەستە . پێويستە سزاي پارە دانيان لەسەر بدرێ بۆ ئەوەي جارێكي كە دووبارەي نەكەنەوە و ئەگەر دووبارە كرايەوە ئەوا سزاكە ئەبێ سەخت تربێ . هەربۆيە ئەبێ هەموو گوێ ڕايەڵ وملكەچ بن لەبەردەم ياساداو ، ياساش ئەبێ سەوەري هەمووان بێ.

3 – پێويستە شوێني تابەت بۆ ئەو ئاژەڵ و پەلەوەرانەي بەرەو نەمان دەچن دروست بكرێ وئاوو خواراكيان بۆ دابين بكرێ و راوو كردنيش لەو شوێنانەدا قەدەغە كرێ بۆ ئەوەي هيچ نەبێ نەوە كانيان بپارێزرێ بۆ ئاينده .

4 – هەركاتێكيش ڕێگا درا بە ڕاوكردن پێويستە شوێن ووەرزي تايبەت تەرخان كرێ بۆي و ئەبێ ئەو خەلكانەي كە ڕاووچين پسووڵەي تايبەتي رازي بوونيان بدرێتێ لەلايەن دەزگا لێپرسراوەكاني حكومەتي هەرێم بۆ ڕاوكردن . ئەبێ سنوورێكيش بۆ ڕاوو كردنەكە دانرێ نەك زۆربێ و بۆربێ وهەرچي هاتە بەردەست ڕاووكرێ ، ئەگێنا پاش ماوەيەك ئەبينين نە ئاژەڵ و نە پەلەوەري كێوي لە كوردستان ئەمێنێ .

5- ڕيگا نەدان لە بەكارهێناني هەموو جۆرە چەكێك وەك چەكي ئۆتۆماتيك وهەمەجۆر وبۆمباي تەقينەوەي تركە ئەبێتە هۆي نەمان و فەوتاني ژمارەيەكي زۆرلە وئاژەڵ وپەلە وەرە كێويانەو لەو ماسيانەش . سەر باري ئەوەش بەكارهێناني ئەوجۆرە چەكانە ئەبێتە هۆي بەژهراو كردن و تێك داني سروشتي كوردستان . جا بۆيە ئەبي دووپات لەسەر ئەوە بكرێتەوە كە ئەبێ چەكي تايبەمەند بۆ ڕاوو كردن بە كار بێنرێ .

لە كۆتاييشدا ئەبێ ئەوە بلێين كە دواي ڕاپەرين گەلێك دەستكەوت لە باري ئابووري و كۆمە ڵايەتي وڕۆشنبيري و سياسي هاتۆتە دەست . زۆر شارو شارۆچكەو گوندە وێران كرا وە كان سەرلەنوي دروست كراونەتەوە . ميللەتي كوردستانيش زۆر شانازو سەربەرزە بەو دەست كە وتانە . بەڵام مێللەتەكەمان لە هەرێمي كوردستان بە ئاواتي پەرەپێدان و پێشكەو تني پتري هەرێمەكەيە لە ڕێگاي يەكبوونەوەي هەردوو ئيدارەكە بە هەموو دەزگا دارايي و ئابوري و سەربازي و ئاسا يش و پۆليس و ئەواني تريش ودوورلە لايەنە حيزبيە تەسكەكان . با دروشمي هەمووان – ***هەموو شتێك ئەبي لە پێناوي پەرەپێداني هەرێمي كوردستان بێ*** - ئەويش داخوازێكە هەتا بێ زياتر ئەبێ لە گەڵ گەشونما كردن و پێشكەوتن و تەواو كردني پتەوبووني پێگا ئابووريەكاني هەرێمي كوردستان ، لەلايەكي تريشەوە بايەخ دان بە كەرتي گەشتو گوزاروسەيران دەرامەتێكي نوێ و پتر ئەخاتە سەر بووجەي دارايي هەرێم ئەوەيش ئەبێتە هۆي پتەوكردني شوێن پێي هەرێمي كوردستان لە گۆڕەپاني نێودەوڵەتيا . ئاواتيشمان ئەوەيە كە لە ئايندەدا هەرێمي كوردستان ببێتە - هۆنگۆنگ و تايوان - ي ڕۆژ هەڵاتي ناوەڕاست . باوەريشمان بەميللەتي كوردستان هەيە كە ميللەتێكي داهێنەرو دڵسۆز و دڵگەرمە ، وە لە ئايندەيەكي نزيك ميللەتەكەمان ئەوە دە سەڵمێنێ كە لەژێرسايەو باڵي هەرێمي كوردستاني فيدرالي بە يەكبووني هەموو دەزگا كانيەوە ، كە ئەتوانێ ئەو ئاواتانە بێنێتەدي

ئەوەشمان لە ياد نەچێ كە هەرێمي كوردستان نزيك ئەبێتەوە لە ئەورووپا لە رێي توركياي دراوسێ مانەوە كە نزيكە لە بووني بە ئەندام لە يەكێتي ئەورووپا . ئێمەش ئەبێ ئەوە بزانين سەدەي ئێمڕۆ سەدەێ - جيهانگەراي – يە و پێويستە بير لەوەبكەينەوە ئەگەر نەشتوانين لەگەڵ ئەو ڕووداو گۆران كاريانە بچين با هيچ نەبێ نزيكي بين لێوە . جابۆيە ئەبێ بايەخێكي تايبەتي بدرێ بە كەرتي گەشت و گوزار وسوود لەوكاتە وەرگرين و ئەم هەلەشمان لە دەست نەچێ .....!!!